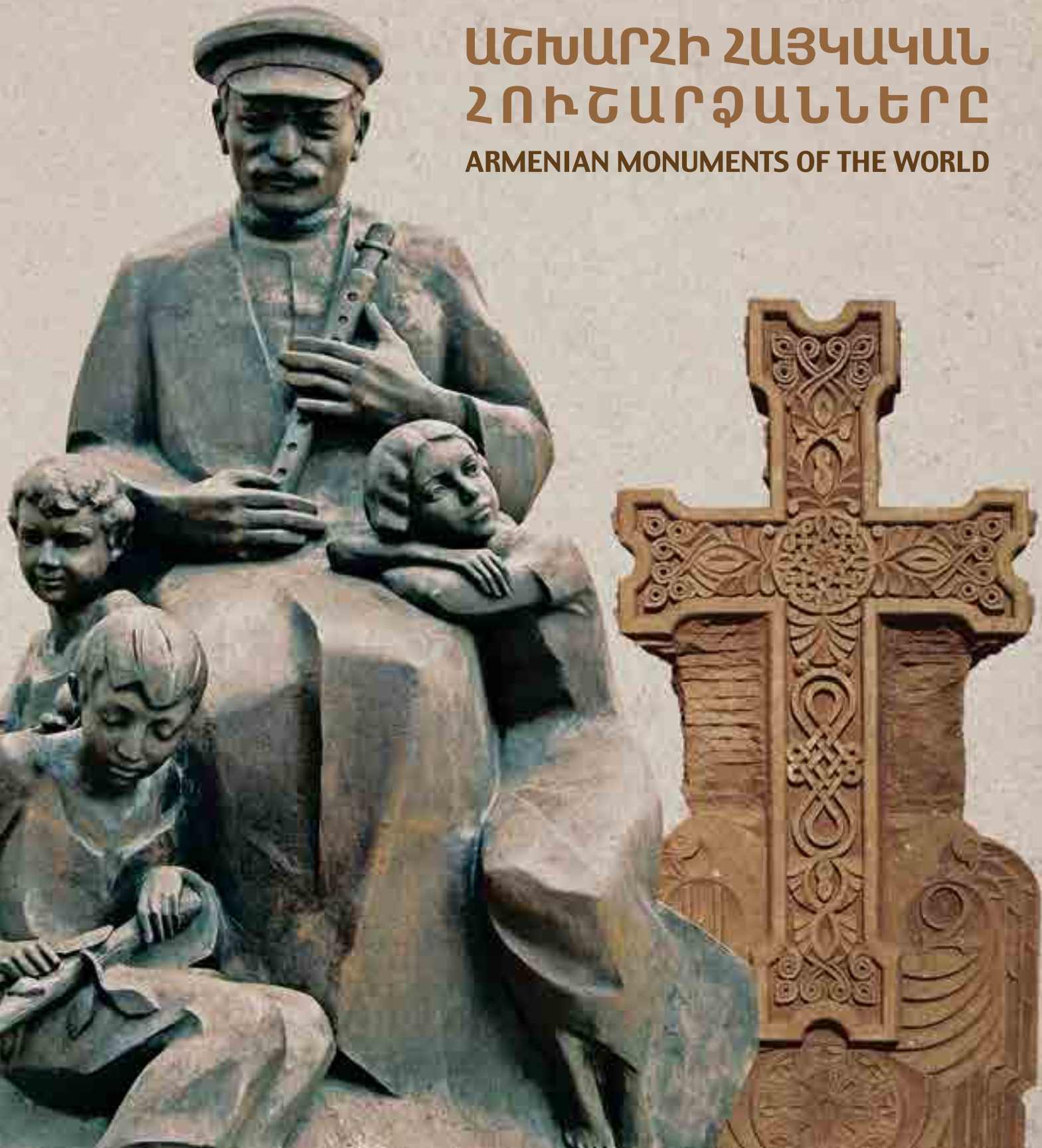
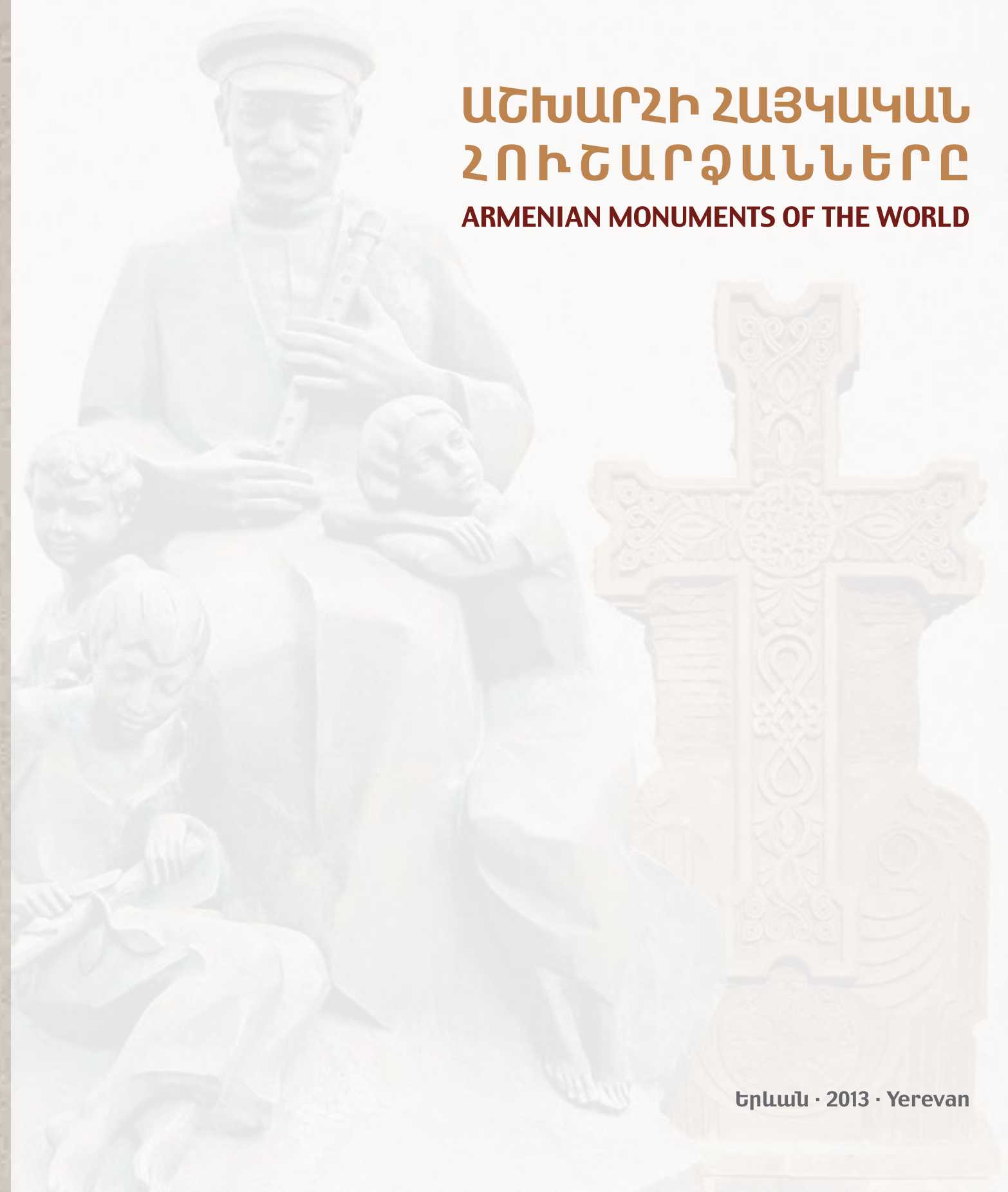


ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՀՈՒՇԱՐՓԱՆՆԵՐԸ
ARMENIAN MONUMENTS OF THE WORLD



**ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՀՈՒՇԱՐՓԱՆՆԵՐԸ**
ARMENIAN MONUMENTS OF THE WORLD



Երևան • 2013 • Yerevan



ՀԴՏ 725. 945 (479.25)
ԳՂՄ 85. 11 (22)
Ա 653

Ա 653
Աշխարհի հայկական
հուշարձանները.–
Եր.: Անտարես, 2013.
Մաս 4.–128 էջ:

Armenian Monuments
of the World
Yer.: Antares, 2013.
Part 4.–128 pp.

«Աշխարհի հայկական հուշարձանները» գրքի չորրորդ
հատորում ներկայացվում են ԱՊՀ երկրների, Վրաստանի,
ԱՄՆ–ի և Կանադայի հայկական հուշարձանները:

The forth volume of the **Armenian Monuments of the World**
presents the monuments in the CIS, Georgia, the USA and Canada.

Նախատեսված չէ վաճառքի համար:
Not for sale.

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:
All rights reserved.

Գրքի վրա աշխատել են՝

Տաթևիկ Սայադյանը
Անի Որսկանյանը
Սարգիս Կարապետյանը
Թագուհի Կարապետյանը
Դավիթ Բոյաջյանը
Արմեն Անանյանը
Ներսես Մարտիրոսյանը
Արմեն Մելքումյանը
Ռուզաննա Շահինյանը
Քրիստիան Գարբիսը
Կարեն Գասպարյանը
Արթուր Մինասյանը
Գայանե Սարգսյանը
Կարինե Ադամյանը
Անահիտ Խաչատրյանը
Մարիա Շահազիզյանը

Նախագծի ղեկավար՝
Ռաֆայել Հովհաննիսյան

Project Team

Tatevik Sayadyan
Ani Vorskanyan
Sargis Karapeyan
Taguhi Karapetyan
Davit Boyajyan
Armen Ananyan
Nerses Martirosyan
Armen Melkumyan
Ruzanna Shahinyan
Christian Garbis
Karen Gasparyan
Artur Minasyan
Gayane Sargsyan
Karine Adamyan
Anahit Khachatryan
Maria Shahazizyan

Head of Project
Rafael Hovhannisyan

ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԳԱՆՆԵՐԸ

ARMENIAN MONUMENTS OF THE WORLD

Հատոր IV

Volume IV

Բովանդակություն

Ներածական խոսք
Նախաբան
Անկախ պետությունների
համագործակցության
երկրներ և Վրաստան
Վրաստան
Մոլդովա
Բելառուս
Ռուսաստան
Հյուսիսային Ամերիկա
Կանադա
ԱՄՆ

4 Opening Address
6 Preface
8 Commonwealth
of Independent State
Countries and Georgia
10 Georgia
40 Moldova
46 Belarus
52 Russia
76 North America
78 Canada
94 USA

ISBN 978–9939–51–542–7

©«Դ–Տելեկոմ» ՓԲԸ, 2013
©"K–Telecom" CJSC, 2013
©«Համահայկական աշխարհագրական ասոցիացիա», 2013
©"Panarmenian Geographic Association", 2013



Երևան · 2013 · Yerevan

ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՓԱՆՆԵՐԸ

ARMENIAN MONUMENTS OF THE WORLD

Հարգելի՛ ընթերցող,

Ուրախ և հպարտ եմ նշելու, որ ՎիվաՍել–ՄՏՍ–ի կողմից նախաձեռնված և իրականացված ևս մեկ նախագիծ է իրականություն դարձել:

Աշխարհի հայկական հուշարձանները դասակարգելու գաղափարը թեև հավակնոտ, սակայն շնորհակալ նախաձեռնություն էր: Հայաստանի սահմաններից դուրս հայկական կյանքն արձանագրելու անհրաժեշտությամբ պայմանավորված լինելուց զատ, այս ժողովածուն տպավորիչ նյութ է, որն օգտակար կլինի ազգային ժառանգությունը մեր հայրենակիցների գալիք սերունդներին փոխանցելու առումով:

Հուշարձանները պատմական իրադարձությունների անխոս վկայությունն են և դրանց մասին բարձրաձայնող վկաները, որոնք պատմում են անցյալի նշանավոր դրվագների և այն մարդկանց մասին, ովքեր ներդրում են ունեցել Հայաստանի պատմությունը կերտելու գործում: Այս գիրքը մեզ բոլորիս հնարավորություն է տալիս մտովի վերադառնալու այդ կարևոր իրադարձություններին և քաղելու դրանց դասերը՝ ապագայի համար:

Հույս ունենք, որ այս հատորներն իրենց ուրույն տեղը կգտնեն Ձեր գրադարանում և թե՛ կդառնան փառավոր ժողովրդի զավակը լինելու հպարտության աղբյուր, թե՛ կոգեշնչեն մեր ժողովրդի ու մեր սիրելի Հայաստանի բարօրությանն ուղղված նոր նախաձեռնությունների:

Ռաֆ Յիրիկյան
ՎիվաՍել–ՄՏՍ–ի գլխավոր տնօրեն



Dear reader,

I am happy and proud to record that just another project initiated and implemented by VivaCell–MTS has come into reality.

The idea of cataloguing the **Armenian monuments of the world** was an ambitious, yet a rewarding undertaking. Besides meeting to the necessity for such a compilation as a document of the Armenian life beyond the borders of Armenia, this collection is also an impressive material that can be used to pass on the national legacy to the coming generations of our compatriots.

Monuments are the silent evidences of historical events and their loud witnesses telling about the great episodes of history and about the great people who have contributed to the formation of the history of Armenia. These volumes give us a chance to recall the important dates of our past and to learn the lessons they teach us for the future.

We hope the complete collection of these books will find its special place on your bookshelves and will be yet another source of pride for belonging to a glorious people and inspiration for the beginnings aimed for the well–being of our people and our dear Armenia.

Ralph Yirikian
VivaCell–MTS General Manager

Նախաբան

Ձեր առջև **«Աշխարհի հայկական հուշարձանները»** քառահատոր հրատարակության վերջին գիրքն է, որում ընդգրկվել են ԱՊՀ մի շարք երկրներում, Վրաստանում, ԱՄՆ–ում և Կանադայում տեղադրված հայկական հուշարձանները:

Աշխարհի տարբեր կետերում գտնվող հայկական կոթողները հիմնականում նվիրված են Չայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին, քրիստոնեությանը, ինչպես նաև միջազգային բարեկամությանն ու մեծ հայերին: Ուշագրավ է, որ Չայոց ցեղասպանությունը ճանաչած երկրների կողքին եղեռնին նվիրված բազմաթիվ հուշարձաններ կան նաև այն երկրներում, որտեղ դեռևս պաշտոնապես չի ճանաչվել 20–րդ դարի ամենամեծ ոճրագործություններից մեկը: Դա վկայում է այն մասին, որ հայերի գործունեությունը գնահատվում է ողջ աշխարհում, ինչն, անկասկած, մեր հայրենակիցներով հպարտանալու առիթ է:

Ցավոք, մեզ չհաջողվեց ամբողջովին իրականացնել նախապես ծրագրած գաղափարը, ըստ որի՝ այս քառահատոր հրատարակությունը պետք է ընդգրկեր աշխարհի բոլոր հայկական հուշարձանները: Նախագծի վրա աշխատելու երեք տարվա ընթացքում պարզ դարձավ, որ դրանք ավելի շատ են, քան մենք պատկերացում էինք: Եվ հուշարձանների լուսանկարներն ու տեղեկությունները հավաքագրելու վերջում միայն ակնհայտ եղավ, որ դրանց մի մասը տեղ չի գտնի այս յուրատեսակ ժողովածուի մեջ: Օրինակ՝ Ռուսաստանում կամ Ֆրանսիայում մեր հայրենակիցների ակտիվ գործունեության արդյունքում հայկական կոթողներն այնքան շատ են, որ պարզապես հնարավոր չէ այստեղ ընդգրկել բոլորը:

Չեղինակները հույս ունեն, որ **«Աշխարհի հայկական հուշարձանները»** քառահատոր գրքերի հիման վրա մոտ ապագայում կստեղծվի համանուն հանրագիտարան՝ ակադեմիական հրատարակություն, որում տեղ կգտնեն արդեն ողջ աշխարհի հայկական բոլոր հուշարձաններն առավել ճշգրիտ և հավաստի տեղեկություններով, պատմաբանների և հայ համայնքների ներկայացուցիչների մեկնաբանություններով: Կարծում ենք, որ դա հնարավոր կլինի, առավել ևս, որ աշխատանքի մեծ մասն արդեն արված է. հավաքագրված են հուշարձանների լուսանկարներն ու տեղեկությունները:

Այս նախագծի իրականացումը հնարավոր դարձավ առաջին հերթին ՎիվաՍել–ՄՏՄ–ի և հատկապես ընկերության գլխավոր տնօրեն Ռաֆ Յիրիկյանի շնորհիվ, ով հավատաց ու կիսեց մեզ հետ գաղափարի կարևորությունն ու անհրաժեշտությունը: Շնորհակալություն ենք հայտնում մեր և աշխարհով մեկ սփռված բազմաթիվ ընթերցողների անունից:

Preface

This book is the last of the four volumes documenting the **Armenian Monuments of the World** and contains photographs and detailed information about the Armenian monuments on the territory of a number of countries from the Commonwealth of Independent States, Georgia, the United States and Canada.

The Armenian monuments in the world are mostly tributes to the victims of the Armenian genocide, or are devoted to Christianity, friendship between nations as well as to outstanding Armenians. Interestingly, the monuments devoted to the genocide in the countries, which have not so far officially recognized one of the greatest crimes of the 20th century, are as numerous as they are in countries, which have already recognized it. This is an evidence that Armenians are appreciated everywhere, which, doubtlessly, is a reason of pride.

Unfortunately, we did not manage to implement the project in the scale it was planned and include all the Armenian monuments of the world. The three–year–long work on this project made it clear that there are far more Armenian monuments in the world than we could imagine. It was only after collecting the information and the photographs that we realized that some monuments would not be covered by this distinctive catalogue. With the scale of activities that the Armenians extend in Russia and France, for instance, it was simply impossible to include all the monuments found in those countries.

The authors hope that in perspective the volumes of the **Armenian Monuments of the World** will serve a basis for a similar encyclopedia, an academic publication that will include accurate and reliable information with the commentary of professional historians and Armenian community representatives. We believe that it is a feasible task especially as most of the work in compiling the photographs and the information has already been done.

This undertaking was made possible first of all thanks to VivaCell–MTS and its General Manager Ralph Yirikian, who believed and fully realized the importance and the necessity of this project. We extend our gratitude to him as do the numerous readers of the book around the world.

ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐ ԵՎ ՎՐԱՍՏԱՆ
COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES COUNTRIES AND GEORGIA







Թբիլիսի | Tbilisi

«Միմինո» ֆիլմի հերոսների
հիշատակին նվիրված
հուշարձան

Նավթարար թաղամաս
Բրոնզ

Շեղինակ՝ **Զ. Մերեթելի**
Նախաձեռնությունը՝ Զ. Մերեթելի

**Monument to the heroes
of the film "Mimino"**

Havlabari district
Bronze

Author **Z. Tsereteli**
Initiative of Z. Tsereteli

2011

Թբիլիսի | Tbilisi

Սերգեյ Փարաջանովի արձանը
Մետաղ

Շեղինակ՝ **Վ. Միքաբերիձե**
Նախաձեռնությունը՝
Վրաստանի մշակույթի նախարարության

Statue of Sergei Paradjanov
Metal

Author **V. Mikhaberidze**
Initiative of Ministry of Culture of Georgia

2004





Թբիლისი | Tbilisi

Բաֆֆու հիշատակին նվիրված
հուշակոթող

Սուրբ Երրորդության մայր
տաճարի տարածք
Հայ մեծերի պանթեոն

Memorial to Raffi

Holy Trinity Cathedral area
Armenian famous people's
pantheon

2009





Թբիլիսի | Tbilisi

Հովհաննես Թումանյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակներ
Բնակելի տան պատ
Բազալտ

Memorial plaques
to Hovhannes Tumanyan
Residential house wall
Basalt





Թբիლისი | Tbilisi

**Սայաթ Նովայի հիշատակին
նվիրված հուշարձան**
Սուրբ Գևորգ եկեղեցու
հարևանությամբ
Բրոնզ
Չեղինակներ
Գ. Զափարիձե, Կ. Կորիձե

**Monument In memory
of Sayat Nova**
St George Church neighborhood
Bronze
Authors **G. Djaparidze, K. Koridze**

2009





Թբիլիսի I Tbilisi

1989 թ.-ի Թբիլիսիի անմեղ
զոհերի հիշատակին
կանգնեցված խաչքար
Հավլաբար թաղամաս
Տուֆ
Շեղինակ՝ **Զ. Բյուրականցի**
Նախաձեռնությունը՝
Վրաստանի հայ համայնքի

**Khatchkar to the memory of
the innocent victims of Tbilisi,
1989**
Havlabari district
Tufa
Author **H. Byurakantsi**
Initiative of Armenian Community of Georgia



Զավախք, Ախալքալաք Javakhk, Akhalkalaki

Զիվանու արձանը
Բազալտ
Շեղինակ՝ **Բ. Սարգսյան**

Statue of Jivani
Basalt
Author **B. Sargsyan**





Զավախք, Ախալքալաք Javakhk, Akhalkalaki

Դերենիկ Դեմիրճյանի
կիսանդրին

Դ. Դեմիրճյանի անվան
դպրոցի բակ
Բրոնզ

Derenik Demirtchyan bust
D. Demirtchyan School yard
Bronze

Զավախք, Ախալքալաք Javakhk, Akhalkalaki

Դերենիկ Դեմիրճյանի
արձանը

Քաղաքային այգի
Բրոնզ

**Derenik Demirtchyan
Statue**
City park
Bronze





Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

Հայ-վրացական
բարեկամությանը
նվիրված խաչքար

Khatchkar for the friendship
of Armenian and Georgian
nations



Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

Խաչքար՝ տեղադրված
Ամենայն հայոց կաթողիկոս
Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ի
Ախալքալաք կատարած
հովվական այցի առիթով
Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
Տուֆ

Հեղինակ՝ **Ռուբեն**
Նախածեռնությունը՝ Ա. Սասունյանի

**Khatchkar erected on the
occasion of the pastoral visit
of His Holiness Karekin II
to Akhalkalaki**

Holy Cross Church yard
Tufa

Author **Ruben**
Initiative of A. Sasounyan

2011



**Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki**

Հուշարձան
«Տիրամայրը մանկան հետ»
Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
Բազալտ
Հեղինակ՝ **Բ. Սարգսյան**
Նախաձեռնությունը՝ Գ. Համոյանի

Monument
"Madonna with child"
Holy Cross Church yard
Basalt
Author **B. Sargsyan**
Initiative of G. Hamoyan

2011

**Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki**

Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
Բազալտ
Հեղինակ՝ **Ռ. Մկրտչյան**
Նախաձեռնությունը՝ Գ. Համոյանի

Holy Cross Church yard
Basalt
Author **R. Mkrtchyan**
Initiative of G. Hamoyan

2011





Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված խաչքար
 Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
 Բազալտ
 Հեղինակներ՝
Լ. Գրիգորյան, Դ. Հարությունյան
 Նախաձեռնությունը՝
 Խաչատրյան եղբայրների

Khatchkar to the memory of the Armenian Genocide victims
 Holy Cross Church yard
 Basalt
 Authors
L. Grigoryan, D. Harutyunyan
 Initiative of Khachatryan brothers

2011

Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

Հավասու կիսանդրին
 Մ. Սարգսյանի փողոց
 Բազալտ
 Հեղինակներ՝
Մարտիրոսյան եղբայրներ
 Նախաձեռնությունը՝ Ա. Գիլոյանի

Bust of Havasi
 M. Sarkissian street
 Basalt
 Authors **Martirosyan brothers**
 Initiative of A. Giloyan





Զավախք, Ախալքալաք Javakhk, Akhalkalaki

Հովհաննես Թումանյանի
կիսանդրին

Bust of Hovhannes Tumanyan

Զավախք, Ախալքալաք Javakhk, Akhalkalaki

Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի
արձանը

Քաղաքային մշակույթի
կենտրոնի բակ

Բազալտ

Հեղինակներ՝
Մարտիրոսյան եղբայրներ
Նախաձեռնությունը՝ Ա. Թաշչյանի

Statue of Mesrop Mashtots

City Cultural center yard

Basalt

Authors **Martirosyan brothers**

Initiative of A. Tashchyan

2011





Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

**Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված խաչքար**
Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
Բազալտ
Շեղինակ՝ **Գ. Մարտիրոսյան**
Նախաձեռնությունը՝ «Ջավախք» կոմիտեի

**Khatchkar to the memory
of the Armenian Genocide
victims**
Holy Cross Church yard
Basalt
Author **G. Martirosyan**
Initiative of Javakhk Committee

1989

Ջավախք, Ախալքալաք
Javakhk, Akhalkalaki

**Կարապետ արքեպիսկոպոս
Քազրատունու արձանը**
Սուրբ Խաչ եկեղեցու բակ
Բրոնզ
Շեղինակ՝ **Լ. Գրիգորյան**
Նախաձեռնությունը՝ Ա. Սրաբիանի

**Statue of Archbishop
Karapet Bagratuni**
Holy Cross Church yard
Bronze
Author **L. Grigoryan**
Initiative of A. Srabian

2000





Զավախք, Ախլցխա Javakhk, Akhaltsikhe

Օքրո Օքրոյանի կիսանդրին
Քաղաքային այգի
Բրոնզ
Չեղինակ՝ **Տ. Արզումանյան**

Bust of Okro Okroian
City park
Bronze
Author **T. Arzumanyan**

2004

Զավախք, Ախլցխա Javakhk, Akhaltsikhe

Մեծ եղեռնի զոհերի
հիշատակին նվիրված
խաչքար
Մարդա թաղամաս
Բազալտ
Չեղինակ՝ **Ա. Աբրահամյան**

**Khatchkar to the memory
of the Armenian Genocide
victims**

Marda District
Basalt
Author **A. Abrahamyan**

2003





**Զավախք, Ախլցիս
Javakhk, Akhaltsikhe**

**Վարդգես Սուրենյանցի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ**
Վ. Սուրենյանցի տան պատ
Մարմար
Չեղինակներ՝
Լ. Գրիգորյան, Է. Պետրոսյան
Նախաձեռնությունը՝ Ս. Սահակյանի

**Memorial plaque to
Vardges Surenyants'**
V. Surenyat's house wall
Marble
Authors **L. Grigoryan, E. Petrosyan**
Initiative of S. Sahakyan

2009



**Զավախք, Ախլցիս
Javakhk, Akhaltsikhe**

**Վահրամ Գայֆեճյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ**
Վ. Գայֆեճյանի տան պատ
Մարմար
Չեղինակներ՝
Վ. Հովհաննիսյան, Ա. Իգիթհանյան
Նախաձեռնությունը՝
Վահրամ Գայֆեճյանի անվան
ստեղծագործողների միության,
Ա. Իգիթհանյանի, Ախլցիսայի բաղադրյալին
իշխանությունների

2012

**Memorial plaque to
Vahram Gayfetschyan**
V. Gayfetschyan's house wall
Marble
Authors
V. Hovhannisyanyan, A. Igitkhanyan
Initiative of V. Gayfetschyan Artists' Union,
A. Igitkhanyan, Akhaltsikhe Municipal
Authorities



**Զավախք, Ախլցիս
Javakhk, Akhaltsikhe**

Շառլ Ազնավուրի աղբյուր
Հովհ. Թումանյանի դպրոց
Տուֆ, բազալտ
Չեղինակ՝ **Ա. Իգիթհանյան**
Նախաձեռնությունը՝ Հովհ. Թումանյանի
դպրոցի տնօրինության, Ա. Էլբակյանի,
Ա. Իգիթհանյանի

Charles Aznavour fountain
Hovh. Tumanyan School
Tufa, basalt
Author **A. Igitkhanyan**
Initiative of Hovh. Tumanyan School
Directorate, A. Elbakyan, A. Igitkhanyan

2001



Բաթումի I Batumi

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
խաչքար

Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու բակ
Բազալտ
Նախաձեռնությունը՝ Գ. Կեցոյանի

**Khatchkar to the memory
of the Armenian Genocide
victims**

Holy Savior Church yard
Basalt
Initiative of G. Ketsoyan

2008



Սղնախ I Sghnakh

Գեվորգ Բաշինջաղյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ

Գ. Բաշինջաղյանի տան պատ
Մարմար

2007

**Memorial plaque to
Gevorg Bashinjaghyan**

G. Bashinjaghyan's house wall
Marble





Քիշնև | Chisinau

Ցեղասպանության զոհերի
հիշատակին նվիրված
հուշարձան

Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու
բակ

Նախաձեռնությունը՝
Մոլդովայի հայ համայնքի

Memorial to the Armenian
Genocide victims

Holy Virgin Church yard

Initiative of the Armenian Community
of Moldova

1996





Քիշնև | Chisinau

1988 թվականի երկրաշարժի զոհերի ինչատակին նվիրված իուշարծան

Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու բակ
Նախաձեռնությունը՝
Մոլդովայի հայ համայնքի

Memorial to the 1988 earthquake victims
Holy Virgin Church yard
Initiative of the Armenian Community of Moldova

2003

Քիշնև | Chisinau

Աղասի Համբարձումյանի ինչատակին նվիրված իուշատախտակ
Ազգային գրադարանի պատ
Գրանիտ
Չեղինակ՝ **Դ. Դուբինովսկի**
Նախաձեռնությունը՝
Քիշնևի բաղաբային իշխանությունների

2008

Memorial plaque to Aghasi Hambartsumyan
National Library wall
Granite
Author **D. Dubinovski**
Initiative of Chisinau Municipal authorities





Քիշնև I Chisinau

Գեորգի Ասակիի կիսանդրին
Քաղաքային այգի
Բրոնզ, գրանիտ
Հեղինակ՝ **Դ. Դուբինովսկի**
Նախաձեռնությունը՝
Քիշնևի քաղաքային իշխանությունների

Bust of Gheorghe Asachi
City park
Bronze, granite
Author **D. Dubinovski**
Initiative of Chisinau Municipal authorities

1957

Քիշնև I Chisinau

Գեորգի Ասակիի քանդակը
Գեորգի Ասակիի անվան
լեզվաբանական
համալսարանի պատ
Բրոնզ
Հեղինակ՝ **Դ. Դուբինովսկի**
Նախաձեռնությունը՝
Քիշնևի քաղաքային իշխանությունների

Sculpture of Gheorghe Asachi
The wall of Gheorghe
Asachi Linguistic University
Bronze
Author **D. Dubinovski**
Initiative of Chisinau Municipal authorities

1990





Մինսկ I Minsk

Սպիտակի երկրաշարժի
զոհերի հիշատակին նվիրված
խաչքար

Սուրբ Նևսկու ուղղափառ
եկեղեցու բակ
Տուֆ

Նախաձեռնությունը՝ Բելառուսում
22 դեսպանության և հայ համայնքի

Khatchkar to the memory of
the Spitak earthquake victims
St Nevsky Orthodox Church yard
Tufa

Initiative of RA Embassy in the Republic
of Belarus and the Armenian community

2003

Մինսկ I Minsk

Ալեքսանդր Մյասնիկյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ

Ա. Մյասնիկյանի փողոց
Գրանիտ

Նախաձեռնությունը՝
բաղաբային իշխանությունների

1959

Memorial plaque to
Alexander Myasnikyan
A. Myasnikyan street

Granite

Initiative of Municipal authorities



РЯДОВОЙ
БАУЧИЕВ
СУЛТАН ДЖУМУКОВИЧ

ВОЕНВРАЧ II РАНГА
БАБКИН
СТЕПАН СЕМЕНОВИЧ

СЕРЖАНТ
БАБАЛАРЯН
АШОТ САМСОНОВИЧ

ЛЕИТЕНАНТ
ГАЛУСТЬЯНЦ
МКРТЫЧ АМБАРЦУМОВИЧ
РЯДОВОЙ
ГИЛЕВ
КОНСТАНТИН ПРОКОПЬЕВИЧ
ЕФРЕИТОР
ВОЛОКИТИН
ВАСИЛИЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ПОЛИТРУКА
АБЫЗОВ
ВЛАДИМИР НИКОЛАЕВИЧ
РЯДОВОЙ
АГАГУЛЯН
АРШАВИР АРЗУМЕНОВИЧ
РЯДОВОЙ
ПУСТОВИТ
МАКАР ПЕТРОВИЧ

НЕИЗВЕСТНЫЙ

МЛАДШИЙ ЛЕИТЕНАНТ
МИХАЛЕВИЧ
НИКОЛАИ ИВАНОВИЧ
СТАРШИИ СЕРЖАНТ
НАВАСАРДЯН
АШОТ АИРАПЕТОВИЧ

МЛАДШИЙ ВОЕНТЕХНИК
КОНОВАЛОВ
ПАВЕЛ ЕГОРОВИЧ
РЯДОВОЙ
ПОНОМАРЕВ
МИХАИЛ ВАСИЛЬЕВИЧ
СЕРЖАНТ
АРАКЕЛЬЯН
СЕРГЕЙ ПАВЛОВИЧ

НЕИЗВЕСТНЫЙ

СЕРЖАНТ
АКСЕНОВ
СЕРГЕЙ ЕМЕЛБЯНОВИЧ
РЯДОВОЙ
АВАКЯН
ГЕДЕОН АРСЕНОВИЧ

НЕИЗВЕСТНЫЙ

ТЕХНИК-ИНТЕНДАНТ II РАНГА
БОНДАРЬ
ИВАН АНДРЕЕВИЧ
СТАРШИИ СЕРЖАНТ
БАГДАСАРЯН
ТАВАДИ АРШАКОВИЧ

РЯДОВОЙ
БАУЧИЕВ
СУЛТАН ДЖУМУКОВИЧ
ВОЕНВРАЧ II РАНГА
БАБКИН
СТЕПАН СЕМЕНОВИЧ
СЕРЖАНТ
БАБАЛАРЯН
АШОТ САМСОНОВИЧ

Բրեստ I Brest

Հայրենական մեծ պատերազմի զոհերի հիշատակին նվիրված հուշարձան

Բրեստի ամրոցի հուշահամալիր

Գրանիտ, մետաղ

Չեղիսակներ՝ Վ. Ա. Կորոլ, Ա. Օ. Բեմբել, Վ. Պ. Չանկովիչ, Գ.Վ. Սիստեմ, Վ. Դ. Բոբիլ, Վ. Ս. Վոլչոկ, Օ. Ա. Ստախովիչ, Յ. Ի. Կազակով, Ա. Պ. Կիբալնիկով
Նախաձեռնությունը՝ ԲԽՍՀ իշխանությունների

Memorial to the WWII victims

Brest Castel memorial

Granite, metal

Authors V. A. Korol, A. O. Bembel, V. P. Zankovitch, G. V. Sisoev, V. D. Bobil, V. M. Volchok, O. A. Stakhovitch, Y. I. Kazakov, A. P. Kibalinkov

Initiative of BSSR Authorities

1971



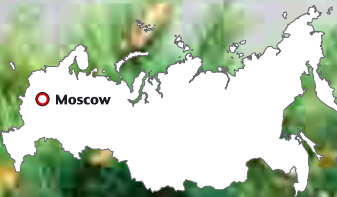
Մոսկվա | Moscow

Դուդուկին նվիրված
հուշարձան
«Հայրենիքի երգը»
Հայ առաքելական եկեղեցու
կրթական կենտրոնի
հարևանությամբ
Բրոնզ
Հեղինակներ՝
Ֆ. Մ. և Վ. Սողոյաններ
Նախածրեռնությունը՝
«Տրոյկա դիալոգ»-ի

Monument to the Duduk
"Motherland song"

Armenian Apostolic Church
Educational Center
neighborhood
Bronze
Authors **F. M. and V. Sogoyans**
Initiative of "Troika Dialog"

2006





Մոսկվա | Moscow

«Միացյալ խաչ»
 Հայ և ռուս ժողովուրդների
 բարեկամությանը նվիրված
 հուշարձան
 Նիկիտյան դարպասների մոտ
 Գրանիտ
 Հեղինակներ՝ **Ֆ. և Վ. Սողոյաններ**
 Նախաձեռնությունը՝
 Մոսկվայի հայ համայնքի

"United Cross" monument
 to the friendship of Armenian
 and Russian nations
 Near the Nikitskie gates
 Granite
 Authors **F. and V. Sogoians**
 Initiative Armenian Community of Moscow

1997

Մոսկվա | Moscow

Հուշարձան «Մայրություն»
 Բրոնզ
 Հեղինակներ՝
Ֆ. և Վ. Սողոյաններ
 Նախաձեռնությունը՝
 Սողոյան ընտանիքի

Monument "Maternity"
 Bronze
 Authors **F. and V. Sogoians**
 Initiative of Sogoian family

2008





Մոսկվա | Moscow

Հայրենական
մեծ պատերազմում
Սոլովեցյան փոթրավորների
սխրագործություններին
նվիրված հուշարձան
Սոլովեցյան փոթրավորների
հրապարակ
Բրոնզ
Հեղինակներ՝ **Ֆ. և Վ. Սողոյաններ**
Նախաձեռնությունը՝
Սոլովեցյան վետերանների

**Monument to the feat of
Solovetsky boys in WWII**
Solovetsky boys' square
Bronze
Authors **F. and V. Sogolians**
Initiative of Solovetsky veterans

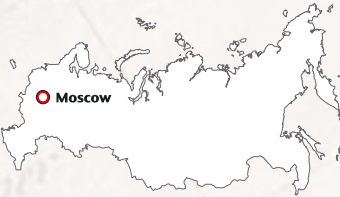
2005

Մոսկվա | Moscow

Երկրաբան-հայտնաբերողների
հիշատակին նվիրված
հուշարձան
Միկլուխո Մակլայի փողոց
Գրանիտ
Հեղինակներ՝
Ֆ. և Վ. Սողոյաններ
Նախաձեռնությունը՝ Գ. Գաբրիելյանցի

**Memorial to the
geologist-discoverers**
Miklouho-Maclay street
Granite
Authors **F. and V. Sogolians**
Initiative of G. Garibayants

2001





Մոսկվա | Moscow

Քաղաքական հալածանքների զոհերի հիշատակին նվիրված հուշարձան

Դոնսկոյ մենաստանի տարածք
Բրոնզ

Չեղիսակ՝ Ֆ. Սողոյան

Նախաձեռնությունը՝
քաղաքային իշխանությունների

Monument to the memory of
political persecution victims

Donskoy monastery area

Bronze

Author **F. Sogolian**

Initiative of Municipal Authorities

1996

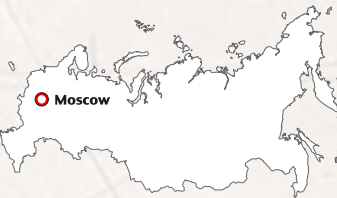




Մոսկվա | Moscow

«Լքված շիրիմներ» հուշարձան
Վագանկովյան գերեզմանատուն
Գրանիտ, կրաքար
Չեղինակ **Ֆ. Սողոյան**

1998



Monument "Abandoned tombs"
Vagankovo Cemetery
Granite, limestone
Author **F. Sogolian**



Մոսկվա | Moscow

Հուշարձան «Ընտանիք»
Չեղինակներ **Ֆ. և Վ. Սողոյաններ**
Նախաձեռնությունը՝ Սողոյան ընտանիքի

Monument "Family"
Authors **F. and V. Sogolians**
Initiative of Sogolian family



Մոսկվա | Moscow

Արամ Խաչատրյանի արձան
 Կոմպոզիտորների
 տան տարածք
 Բրոնզ
 Չեղինակներ՝
Գ. Ֆրանգուլյան, Ի. Վոսկրեսենսկի
 Նախաձեռնությունը՝ Լ. Պուտինայի
 և շայաստանի շանրապետության
 իշխանությունների

Monument to Aram Khachaturyan
 Composers' House area
 Bronze
 Authors **G. Frangulyan, I. Voskresenski**
 Initiative of L. Putina and RA authorities

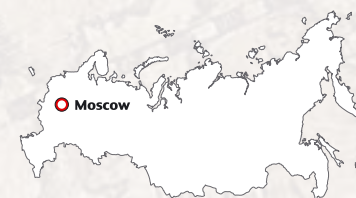
2006

Մոսկվա | Moscow

Առնո Բաբաջանյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ
 Գազետնի նրբանցք
 բնակելի տան պատ
 Բրոնզ
 Չեղինակ՝ **Տ. Արզումանյան**
 Նախաձեռնությունը՝
 Երևանի բաղաբապետարանի

2008

Memorial plaque
to Arno Babadjanian
 Gazetni Lane residential
 building wall
 Bronze
 Author **T. Arzumanyan**
 Initiative of Municipality of Yerevan





К РАДОСТНОМУ СОБЫТИЮ
ВОССОЗДАНИЯ
СВ. ХРАМА ХРИСТА СПАСИТЕЛЯ
НА ПЕРВОПРЕСТОЛА
АРМЯНСКОЙ АПОСТОЛЬСКОЙ ЦЕРКВИ
В ЗНАК БРАТСКОЙ ЛЮБВИ ВО ХРИСТЕ
СВ. ЭЧМΙΑДЗИН 2000г.



В ЭТОМ ДОМЕ
С 1966 ГОДА ПО 1982 ГОД
ЖИЛ ДВАЖДЫ ГЕРОЙ
СОВЕТСКОГО СОЮЗА
МАРШАЛ СОВЕТСКОГО СОЮЗА
ИВАН КРИСТОФОРОВИЧ
БАГРАМЯН

Մոսկվա | Moscow

Հովհաննես Բաղրամյանի
հիշատակին նվիրված
հուշատախտակ
Բնակելի տան պատ

Memorial plaque to
Hovhannes Baghramyan
Residential house wall

Մոսկվա | Moscow

Խաչքար՝ Նվեր Սուրբ Փրկչի
տաճարին
Սուրբ Փրկչի տաճարի բակ
Տուֆ
Նախաձեռնությունը՝
Հայկական առաքելական եկեղեցու

Khatchkar gift to the
Holy Savior Cathedral
Holy Savior Cathedral yard
Tufa
Initiative of Armenian Apostolic Church

2000





Մոսկվա | Moscow

Խաչքար
Առաջնորդանիստ Սուրբ
Պայծառակերպության
եկեղեցու բակ
Տուֆ

Khatchkar
Prelate Holy Transfiguration
Church yard
Tufa

Մոսկվա | Moscow

Լեոնիդ Ենգիբարյանի
հիշատակին նվիրված
հուշարձան
Վազանկովյան
գերեզմանատուն

Memorial of Leonid Yengibarian
Vagankovo Cemetery





Սանկտ Պետերբուրգ Saint Petersburg

**Քաղաքի 300-ամյակին
նվիրված խաչքար**
Սուրբ Եկատերինայի
եկեղեցու բակ

Տուֆ

Հեղինակ՝ **Ա. Թաշյան**

Նախաձեռնությունը՝
Հայաստանի Հանրապետության
իշխանությունների

**Khatchkar to the 300th
anniversary of the city**
St Catherine Church yard
Tufa

Author **A. Tashyan**

Initiative of the RA authorities

2003

Սանկտ Պետերբուրգ Saint Petersburg

«Նուռ» շատրվան

Սուրբ Եկատերինայի
եկեղեցու բակ

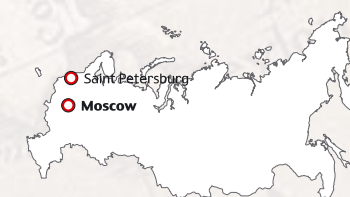
Բրոնզ

Նախաձեռնությունը՝
Հայաստանի Հանրապետության
իշխանությունների

"Pomegranate" fountain
St Catherine Church yard
Bronze

Initiative of the RA authorities

2003





**Սանկտ Պետերբուրգ
Saint Petersburg**

Հովհաննես Այվազովսկու
կիսանդրին
Քաղաքային պուրակ

**Bust of Hovhannes
(Ivan) Aivazovsky**
City park

2007





Սանկտ Պետերբուրգ | Saint Petersburg

Արթուր Չիլինգարովի կիսանդրին
Հաղթանակի այգու հերոսների ծառուղի
Բրոնզ
Չեղինակ՝ **Ֆ. Սողոյան**

Bust of Artur Chilingarov
Victory Park Alley of Heroes
Bronze
Author **F. Sogoyan**

2010



Սանկտ Պետերբուրգ | Saint Petersburg

Հովհաննես Լազարյանի հիշատակին նվիրված հուշատախտակ
Նևսկու պողոտա
Նախաձեռնությունը՝ Սուրբ Եկատերինայի եկեղեցու խորհրդի

Memorial plaque to Hovhannes Lazaryan
Nevsky Boulevard
Initiative of St Catherine Church council



Սանկտ Պետերբուրգ | Saint Petersburg

Հովսեփ Օրբելու կիսանդրին
Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի տարածք
Նախաձեռնությունը՝ քաղաքային իշխանությունների

Bust of Hovsep Orbeli
Saint Petersburg State University area
Initiative of Municipal authorities

2010

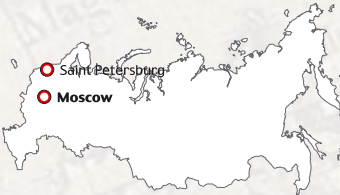


Սանկտ Պետերբուրգ | Saint Petersburg

Լևոն Օրբելու կիսանդրին
ԳԱԱ էվոլյուցիոն ֆիզիոլոգիայի և կենսաքիմիայի ինստիտուտի տարածք

Bust of Levon Orbeli
NAS Evolution Physiology and Biochemistry Institute area

2010





Կալինինգրադ Kaliningrad

**Հայերի կողմից
քրիստոնեության ընդունման
1700-ամյակի կապակցությամբ
տեղադրված խաչքար**

Գերեցինի փողոց

Գրանիտ

Նախաձեռնությունը՝ Ռ. Ալեքսանյանի
«Լուկոյլ-Կալինինգրադմոռնեֆտ»
ընկերության

**Khatchkar to the 1700th
anniversary of adoption
of Christianity by Armenians
Geretsin street**

Granite

Initiative of R. Alexanyan,
"LUKOIL-Kaliningradmorneft" company

2001

Կալինինգրադ Kaliningrad

**Ամենափրկիչ տաճարի
օծման կապակցությամբ
տեղադրված խաչքար**

Ամենափրկիչ տաճարի բակ

Տուֆ

Չեղինսկի **Լ. Ղազարյան**

Նախաձեռնությունը
Կալինինգրադի հայ համայնքի

**Khatchkar erected on the
occasion of consecration
of Savior Cathedral**

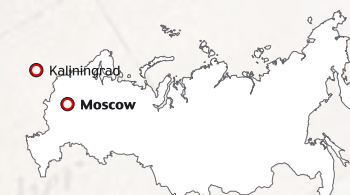
Savior Cathedral yard

Tufa

Author **L. Ghazaryan**

Initiative of the Armenian Community
of Kaliningrad

2006



ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱ
NORTH AMERICA





Օտտավա | Ottawa

«Անմահ Հայաստան»

հուշարձան

Կանադայում

22 դեսպանության տարածք

Տուֆ

Չեղիսակներ՝ Լ. և Զ. Թոքմայյաններ

Monument "Armenia Immortal"

The area of RA Embassy to Canada

Tufa

Authors **L. and H. Tokmajyan**

2002





Քվերեք | Quebec

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված խաչքար Տիրամայր Նարեկ հայ կաթոլիկ եկեղեցի, Սան-Լորեն

Չեղինակ՝ Ժ. Լաքրուա

1991

Khatchkar to memory of the Armenian Genocide victims
Notre Dame de Nareg Armenian Catholic Church, Saint-Laurent

Author J. Lacroix



Քվերեք | Quebec

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված հուշարձան

Բրոնզ

Չեղինակ՝ Ա. Չախմախչյան
Նախաձեռնությունը
Լավալ Քվերեքի հայ համայնքի

2013

Monument to the memory of the Armenian Genocide victims

Bronze

Author A. Tchakmakchian
Initiative of Armenian community of Laval, Québec



Քվերեք | Quebec

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված խաչքար
Հայկական ավետարանական եկեղեցու տարածք

Գրանիտ

Չեղինակ՝ Չ. Զանբազյան

Khatchkar in memory of the Armenian Genocide victims
Armenian Evangelical Church

Granite

Author H. Janbazian

2003



Տորոնտո | Toronto

Հայոց ցեղասպանության
87-րդ տարելիցին
նվիրված հուշարձան
Հայկական կաթոլիկ
եկեղեցու տարածք
Գրանիտ
Չեղինակ՝ Զ. Զանբազյան

**Monument to the 87th
anniversary of the
Armenian Genocide**
Armenian Catholic Church
area
Granite
Author **H. Janbazian**
2002





Տորոնտո | Toronto

**Նորա Ծերունեան–
Պէթմզճեանի հիշատակին
նվիրված խաչքար**
Սուրբ Երրորդության եկեղեցի
Գրանիտ
Շեղինակ՝ **Ե. Պէթմզճեան**
Նախաձեռնությունը՝ Ե. Պէթմզճեանի

**Khatchkar in memory of
Nora Dzerounian Bakmazjian
Holy Trinity Church**
Granite
Author **Y. Bakmazjian**
Initiative of Y. Bakmazjian

1998

**Տորոնտո
Toronto**

**Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
հուշարձան**
Սուրբ Երրորդության եկեղեցու
տարածք
Գրանիտ
Շեղինակ՝ **Տ. Դակեսյան**
Նախաձեռնությունը՝
Կանադայի հայ համայնքի

**Memorial to the Armenian
Genocide victims**
Holy Trinity Church area
Granite
Author **D. Dakessian**
Initiative of Armenian Community of Canada

1985





**Տորոնտո
Toronto**

1984

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշարձան
Սուրբ Մարիամ Աստվածածին եկեղեցու բակ
Բրոնզ
Հեղինակ՝ **Ա. Չախմախչյան**
Նախաձեռնությունը՝ տեղական հայ համայնքի

Memorial to the Armenian Genocide victims
St Virgin Mary Church yard
Bronze
Author **A. Tchakmakchian**
Initiative of Local Armenian community



Տոբոնսոո | Toronto

Զորջթաոնի հայորդիների
և Սուրբ Երրորդության
եկեղեցու հիմնադիր
անդամների հիշատակին
նվիրված խաչքար
Սուրբ Երրորդության եկեղեցի
Տուֆ
Նախաձեռնությունը՝
Վազգեն Ա Ամենայն հայոց կաթողիկոսի

Khatchkar to the memory
of the "Georgetown Boys",
and founding members
of the Holy Trinity Church
Holy Trinity Church
Tufa
Initiative of His Holiness Catholicos Vazken I



Տոբոնսոո | Toronto

«Կարմիր Ավետարան»
Հայոց ցեղասպանության
90-րդ տարելիցին նվիրված
խաչքար-հուշակոթող
Նախաձեռնությունը՝
Տ. Խաժակ արքեպիսկոպոս Հակոբյանի
և հայ համայնքի

"Red Gospel"
Khatchkar-monument
to the 90th Anniversary
of the Armenian Genocide
Initiative of Fr Khazhak Archbishop
Hakobyan and Armenian Community

2003





Տորոնտո | Toronto

**Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
խաչքար**

«Յորք» գերեզմանատուն
Գրանիտ

Հեղինակ **Զ. Զանթադյան**
Նախաձեռնությունը՝ Հայկական Սուրբ
Երրորդության եկեղեցու խորհրդի

**Khatchkar in memory of the
Armenian Genocide victims**

"York" Cemetery

Granite

Author **H. Janbazian**

Initiative of Holy Trinity Church council

2010



Քեմբրիջ | Cambridge

**Մուսա Լեռան և Հայ ժողովրդի
բոլոր հերոսական մարտերի
ժամանակ զոհվածների
հիշատակին նվիրված
հուշարձան**

Քեմբրիջի հայ համայնքի
տարածք

Գրանիտ

Հեղինակ **Զ. Զանթադյան**

**Monument to the victims of
Mousadagh, and all other heroic
battles of the Armenian people**

Cambridge Armenian Community
area

Granite

Author **H. Janbazian**

1989





Մոնրեալ | Montreal

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշարձան
Մերջելին Վիլսոն պարկ
Մարմար

Չեղինակ՝ **Ֆ. Լարիվի**
Նախաձեռնությունը
հայ համայնքի և Մոնրեալի
քաղաքապետարանի

**Monument in Memory
of the Armenian Genocide
victims**
Marcelin Wilson Park
Marble
Author **F. Larrivée**
Initiative of the Canadian–Armenian
community and Montreal Municipality

1998



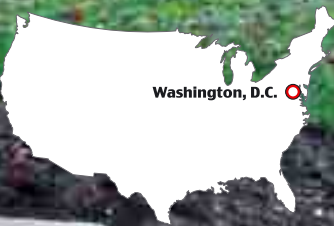


**Վաշինգտոն,
Կոլումբիայի շրջան
Washington, D.C.**

1990

Հայաստանի երկրաշարժի զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշարձան
Կարմիր խաչի շենքի տարածք
Չեղինակ՝ **Ֆ. Սողոյան**

Memorial to the Armenian earthquake
victims
Red Cross Building area
Author **F. Sogolian**

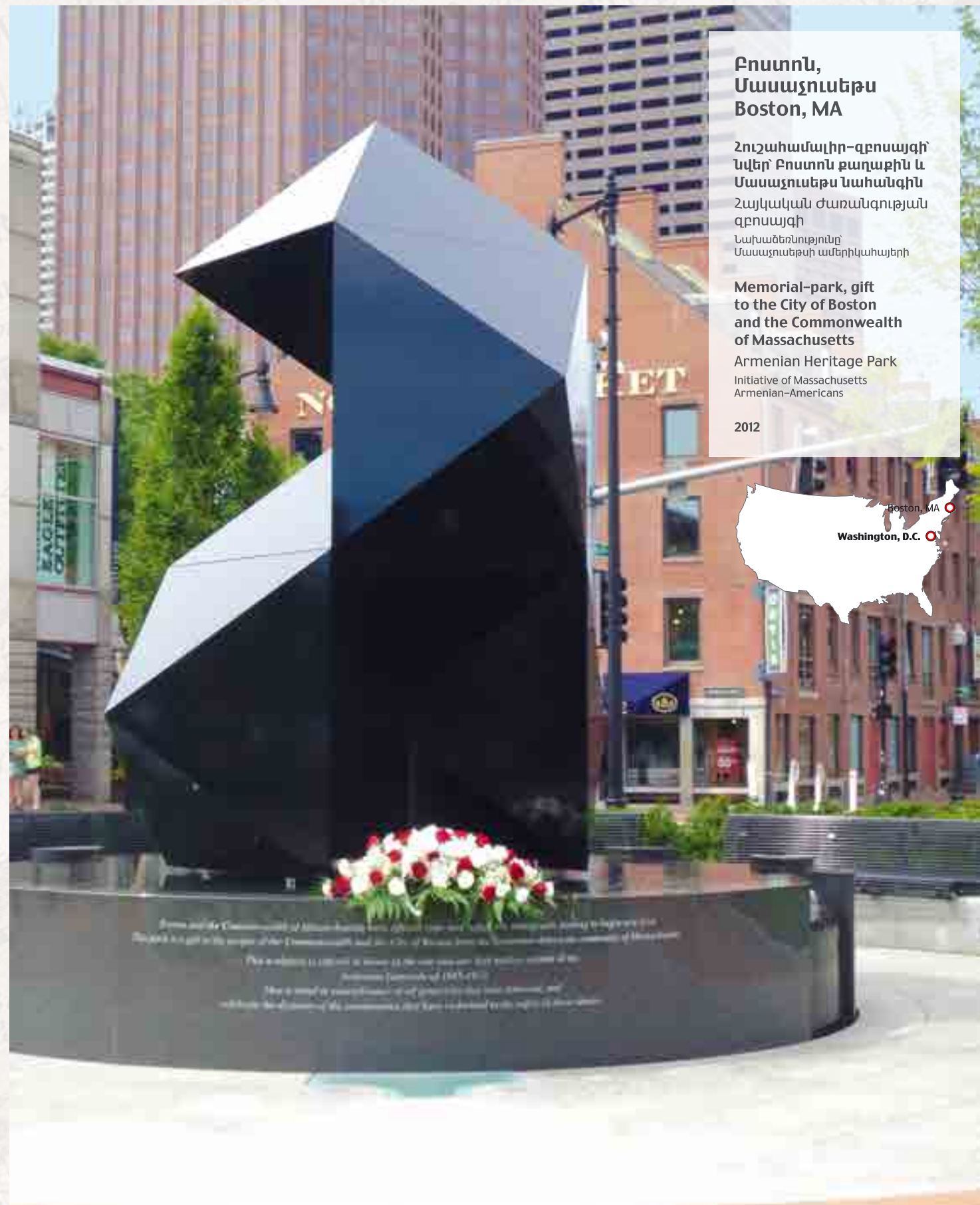
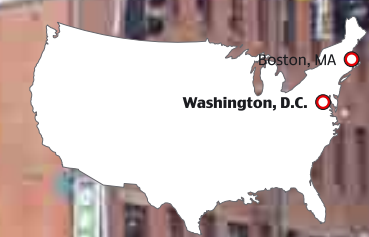


**Բոստոն,
Մասաչուսեթս
Boston, MA**

Հուշահամալիր-զբոսայգի՝
նվեր Բոստոն քաղաքին և
Մասաչուսեթս նահանգին
Հայկական ժառանգության
զբոսայգի
Նախաձեռնությունը՝
Մասաչուսեթսի ամերիկահայերի

Memorial-park, gift
to the City of Boston
and the Commonwealth
of Massachusetts
Armenian Heritage Park
Initiative of Massachusetts
Armenian-Americans

2012





Բոստոն, Մասաչուսեթս Boston, MA

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված խաչքար
Սուրբ Երրորդության եկեղեցի
Տուֆ
Չեղինակ՝ Վ. Հովակիմյան

**Khatchkar to the memory
of the Armenian Genocide victims**
Holy Trinity Church
Tufa
Author՝ **V. Hovagimian**

1995



Ուստր, Մասաչուսեթս Worcester, MA

Ամերիկայում առաջին հայկական
եկեղեցու օծման հարյուրամյակին
նվիրված խաչքար
Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու տարածք
Տուֆ
Չեղինակ՝ Ս. Լուսիկյան
Նախաձեռնությունը՝ Հայ հոգևոր համայնքի

**Khatchkar to the centennial of the
consecration of the first Armenian
church in America**
Church yard of Our Savior
Tufa
Author՝ **S. Lusikyan**
Initiative of the Armenian Religious community

1991



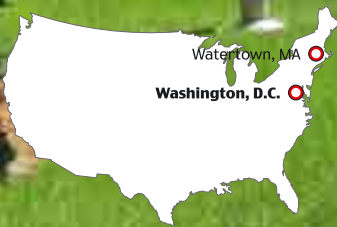


**Վորթերթաուն,
Մասաչուսեթս
Watertown, MA**

**Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշակոթող**
Սուրբ Հակոբ եկեղեցու
տարածք
Գրանիտ
Շեղինակ **Հ. Թումանյան**
Նախաձեռնությունը
Սուրբ Հակոբ եկեղեցու խորհրդի

**Memorial to the Armenian
Genocide victims**
St (James) Hagop Church area
Granite
Author **H. Toumanyany**
Initiative of St (James) Hagop Church
council

1979



Թրամբլ, Կոնեկտիկուտ | Trumbull, CT

**Հայոց ցեղասպանության
զոհերի և վերապրածների
հիշատակին նվիրված
խաչքար**
Սուրբ Համբարձման եկեղեցու
տարածք
Գրանիտ
Շեղինակ **աբեղա Ու. Նալբանդյան**
Նախաձեռնությունը
Սուրբ Համբարձման եկեղեցու խորհրդի

1994

**Khatchkar in memory of the
Armenian Genocide victims
and survivors of the Genocide**
Holy Ascension Church area
Granite
Author **Rev. Fr. U. Nalbandian**
Initiative of Holy Ascension Church council



Թրամբլ, Կոնեկտիկուտ | Trumbull, CT

**Հայոց Մեսրոպյան տառերին
նվիրված հուշարձան**
Սուրբ Համբարձման եկեղեցու
տարածք
Գրանիտ
Շեղինակ **աբեղա Ու. Նալբանդյան**
Նախաձեռնությունը
Սուրբ Համբարձման եկեղեցու խորհրդի

1996

**Monument to the Armenian
Mesropian alphabet**
Holy Ascension Church area
Granite
Author **Rev. Fr. U. Nalbandian**
Initiative of Holy Ascension Church council





Նյու Յորք, Նյու Յորք
New York, NY

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշարձան
Սուրբ Վարդան մայր տաճար
Բրոնզ, պողպատ
Նախաձեռնությունը Ա. Մանուկյանի

Memorial to the Armenian
Genocide victims
St Vartan Cathedral
Bronze, steel
Initiative of A. Manoogian

1977





Բեյսայդ, Նյու Յորք
Bayside, NY

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված
խաչքար-հուշակոթող

Սրբոց Նահատակաց
եկեղեցու բակ

Գրանիտ

Նախաձեռնությունը
Ձեռնի եղբայրների

**Khatchkar memorial to the
Armenian Genocide victims**

Church yard of Holy Martyrs

Granite

Initiative of Jamie Brothers

1996







**Չելթնհեմ,
Փենսիլվանիա
Cheltenham, PA**

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
հուշակոթող

Սուրբ Երրորդության եկեղեցու
բակ

Գրանիտ

Չելինսակ՝ **Լ. Խանյանց**

**Monument to the Armenian
Genocide victims**

Holy Trinity Church yard

Granite

Author **L. Khanyants**

1996



**Ֆիլադելֆիա,
Փենսիլվանիա
Philadelphia, PA**

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշահամալիր

Արվեստի թանգարանի
տարածք

Չելինսակ՝ **Խ. Տեր-Հարության**

Նախաձեռնությունը՝

Ամերիկայի հայ համայնքի

**Memorial to the Armenian
Genocide victims**

Art Museum area

Author **Kh. Der-Haroutian**

Initiative of the Armenian Community
of America

1976





**Վինվուդ,
Փենսիլվանիա
Wynnewood, PA**

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշակոթող
Սրբոց Սահակ և Մեսրոպ
եկեղեցու տարածք
Գրանիտ
Հեղինակ՝ **Հ. Թիթաբջյան**

**Memorial to the Armenian
Genocide victims**
St Sahag and Mesrop
Church area
Granite
Author **H. Kitabjyan**





Փալոս Հայթս, Իլինոյս | Palos Heights, IL

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշակոթող
Չուրբ Չովակիմ
և Աննա եկեղեցու բակ
Տուֆ
Հեղինակներ
Ռ. և Լ. Խաչատրյաններ

Memorial to the Armenian
Genocide victims
Sts Joachim and Anne Church
yard
Tufa
Authors **R. and L. Khatchatryan**



2001



Բելվիլ, Իլինոյս | Belleville, IL

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշակոթող
Սուրբ Մարիամ Աստվածածին
և Շողակաթ եկեղեցու բակ
Տուֆ
Հեղինակ՝ **Գարեգին**
Նախաձեռնությունը՝ Բ. Գրիգորյանի

Memorial to the Armenian
Genocide victims
Holy Virgin Mary and Shoghagat
Church yard
Tufa
Author **Karekin**
Initiative of R. Krikorian



2006

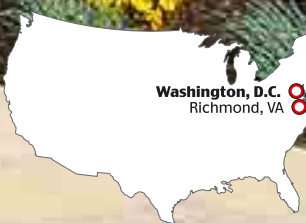


Ռիչմոնդ, Վիրջինիա Richmond, VA

Մարջի Պարոնյանի
հիշատակին նվիրված
խաչքար
Սուրբ Հակոբ եկեղեցու
տարածք
Տուֆ

Khatchkar to the memory
of Margie Baronyan
St (James) Hagop Church area
Tufa

2006





**Գլենդեյլ, Կալիֆոռնիա
Glendale, CA**

«Ղողանջ ոգեկոչման» Հայոց
ցեղասպանության զոհերի
հիշատակին նվիրված
հուշարձան

Սուրբ Մարիամ եկեղեցու բակ
Տուֆ

Հեղինակ՝ **Գ. Ղարիբյան**
Նախաձեռնությունը՝ Ա. Չաքարյանի

**"Peal of remembrance"
Memorial to the Armenian
Genocide victims**

St Mary's Church yard

Tufa

Author **G. Qaribian**
Initiative of A. Zakaryan

2000

**Գլենդեյլ, Կալիֆոռնիա
Glendale, CA**

Խաչքար

Սուրբ Մարիամ եկեղեցու բակ
Տուֆ

Հեղինակ՝ **Գ. Ղարիբյան**
Նախաձեռնությունը՝ Ա. Չաքարյանի

Khatchkar

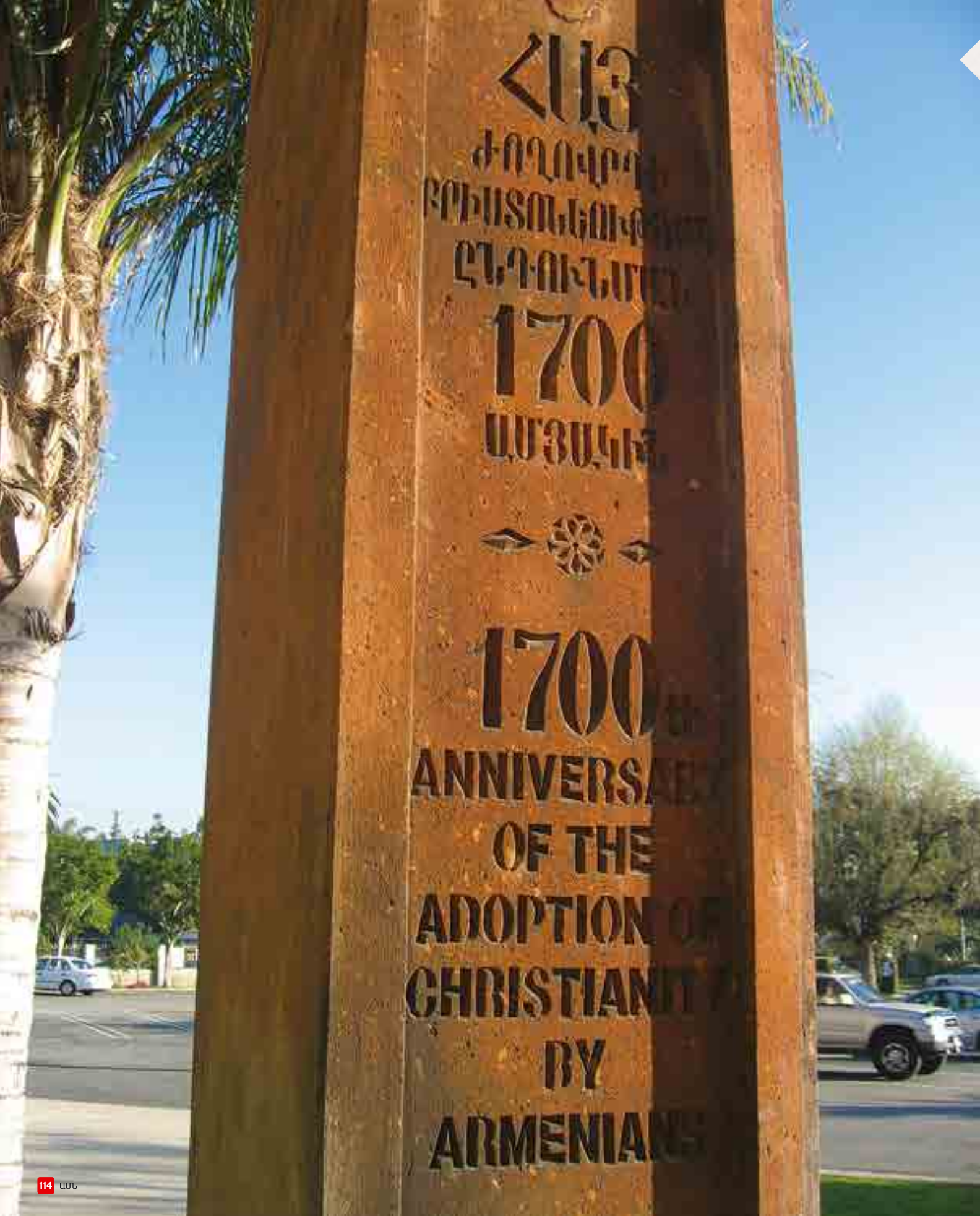
St Mary's Church yard

Tufa

Author **G. Qaribian**
Initiative of A. Zakaryan

2000





Գլենդեյլ, Կալիֆոռնիա Glendale, CA

Քրիստոնեության ընդունման
1700-ամյակին նվիրված
հուշարձան

Սուրբ Մարիամ եկեղեցու բակ
Տուֆ

Monument to the 1700th
anniversary of the adoption
of Christianity

St Mary's Church yard
Tufa



Մոնտեբելլո, Կալիֆոռնիա Montebello, CA

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
հուշակոթող

Հանրային այգի

Հեղինակ՝ Զ. Աղաբաբյան

Նախաձեռնությունը՝
տեղական հայ համայնքի և հայկական
կազմակերպությունների

Memorial to the Armenian
Genocide victims

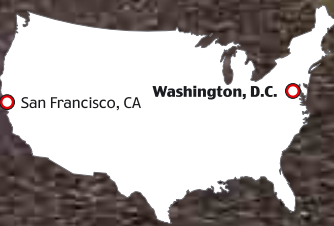
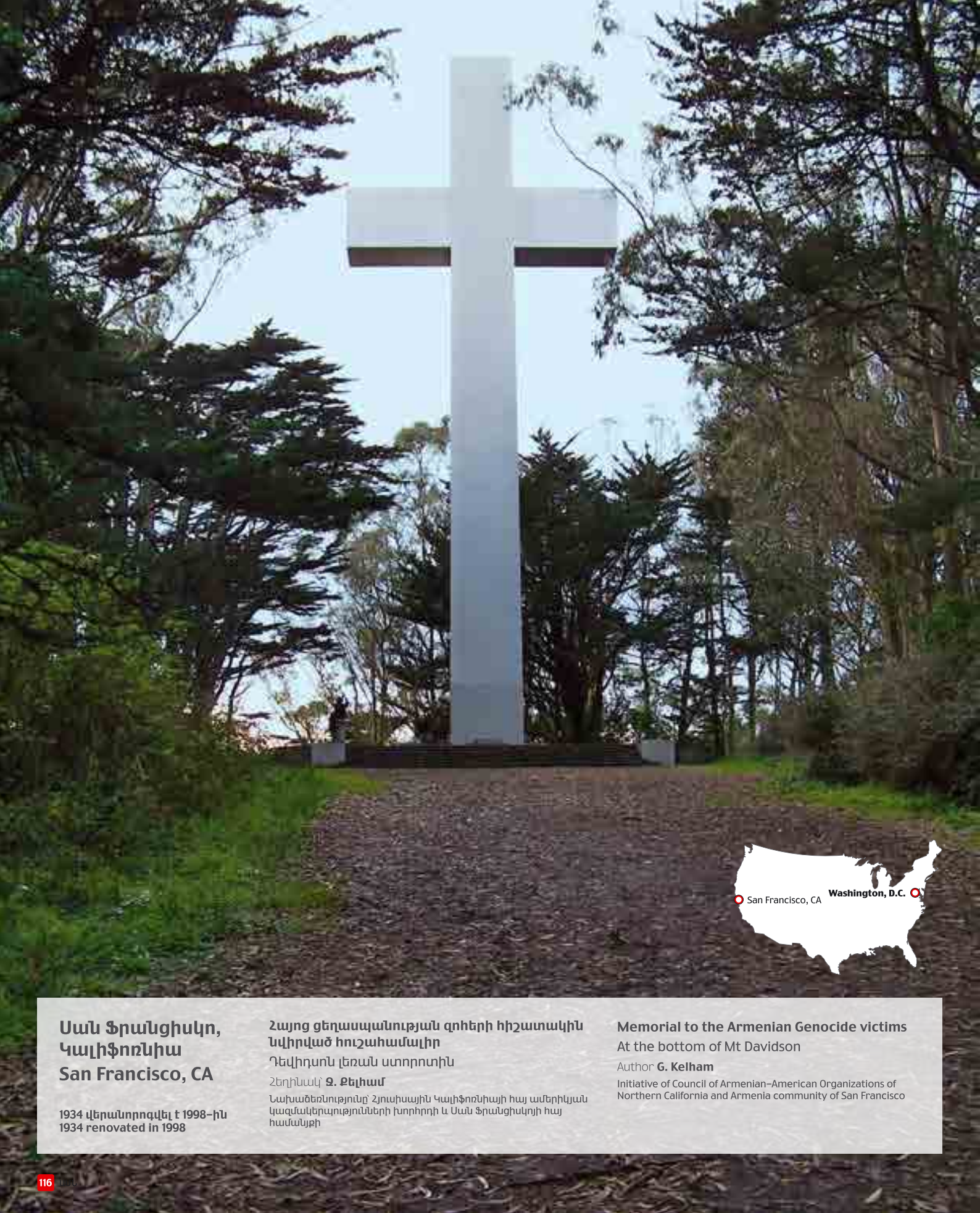
Public Park

Author՝ H. Aghababyan

Initiative of the Local Armenian community
and the Armenian organizations

1968





**Սան Ֆրանցիսկո,
Կալիֆոռնիա
San Francisco, CA**

1934 վերանորոգվել է 1998–ին
1934 renovated in 1998

Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին
նվիրված հուշահամալիր
Դեմիդտս լեռան ստորոտին
Չեղինսակ՝ **Զ. Քելիամ**
Նախաձեռնությունը՝ Հյուսիսային Կալիֆոռնիայի հայ ամերիկյան
կազմակերպությունների խորհրդի և Սան Ֆրանցիսկոյի հայ
համայնքի

Memorial to the Armenian Genocide victims
At the bottom of Mt Davidson
Author՝ **G. Kelham**
Initiative of Council of Armenian–American Organizations of
Northern California and Armenia community of San Francisco



**Սան Ֆրանցիսկո,
Կալիֆոռնիա
San Francisco, CA**

Ադրբեջանում ջարդերի
զոհերի հիշատակին նվիրված
հուշարձան
Սուրբ Չովհաննես եկեղեցու
տարածք
Նախաձեռնությունը՝
Սան Ֆրանցիսկոյի հայ համայնքի

Monument to the Azerbaijan
Massacre victims
St (John) Hovhannes Church yard
Initiative of Armenian community
of San Francisco



**Դենվեր, Կոլորադո
Denver, Colorado**

Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին նվիրված
հուշարձան
Նախաձեռնությունը՝ հայ համայնքի

Memorial to the Armenian
Genocide victims
Initiative of the Armenian community





**Դետրոյթ, Միչիգան
Detroit, Michigan**

Հայ համայնքի հուշահամալիր
Գերեզմանատուն, 27 –րդ բաժին

Armenian Community memorial
Cemetery, Section 27

1962

**Դետրոյթ, Միչիգան
Detroit, Michigan**

Կոմիտասի հուշարձանը՝
Հայոց ցեղասպանության
զոհերի հիշատակին

Զեֆերսոն պողոտա՝
Վերաժննդի կենտրոնի մոտ

Չեղինակ՝ **Ա. Չախմախյան**
Նախաձեռնությունը՝
«Մայր Մ. Ասարյան» հիմնադրամի
և Հայկական հուշարձանների կոմիտեի

**Monumental Sculpture of
Komitas to the memory of the
Armenian Genocide victims**

Jefferson Avenue,
near the Renaissance Center

Author **A. Tchakmakchian**

Initiative of Michael M. Assarian Foundation
and the Armenian Monuments' Committee

1980





Դետրոյթ, Միչիգան Detroit, Michigan

2002

Ամերիկահայ վետերանների հիշատակին նվիրված հուշարձան

Ամերիկահայ վետերանների միության տարածք
Գրանիտ

Չեղինակ՝ Է. Կորկոյան

Նախաձեռնությունը՝ Դետրոյթի ամերիկահայ վետերանների

Memorial to the Armenian American Veterans

Armenian American Veterans' Union
Granite

Author՝ E. Korkoyan

Initiative of Armenian American Veterans of Detroit



Սաութֆիլդ, Միչիգան Southfield, Michigan

1987

«Ուխտի և Աղոթքի» խաչքար՝ նվիրված Չայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին

Սուրբ Չովհաննես եկեղեցու բակ

Տուֆ, գրանիտ

Չեղինակ՝ Չրաչ

Նախաձեռնությունը՝ տեր և տիկին Մանուկյանների

Khatchkar "Votive Prayers" to the Armenian Genocide victims

St (John) Hovnahhes Church yard

Tufa, granite

Author՝ Hurach

Initiative of Mr and Mrs Manoogian



**Սաութֆիլդ, Միչիգան
Southfield, Michigan**

2013

Սումգայիթի ջարդերի զոհերի հիշատակին նվիրված հուշակոթող
Սուրբ Չովիաննես եկեղեցու բակ
Գրանիտ
Չեղիսակ՝ **Ա. Լազարյան**

Monument in memory of the Sumgait massacre victims
St (John) Hovnahhes Church yard
Granite
Author **A. Lazaryan**



**Սաութֆիլդ, Միչիգան
Southfield, Michigan**

1980

Չուշարճան «Ուրախանանք»
Սուրբ Չովիաննես եկեղեցու բակ
Չեղիսակ՝ **Զ. Մերիգիան**
Նախաձեռնությունը՝ Մերիգիան ընտանիքի

Monument "Let Us Rejoice"
St (John) Hovnahhes Church yard
Author **J. Merigian**
Initiative of Merigian family



ԲԵԼԱՌՈՒՍ BELARUS

Մինսկ | Minsk

Ծառը տնկել է Խորհրդային
միության մարշալ
Հովհաննես Բաղրամյանը

Ցուցանակ

Բարեկամության ծառուղի
Նախաձեռնությունը՝
քաղաքային իշխանությունների

The tree was planted by
Marshal of the Soviet Union
Hovhannes Baghramyan

Plate

Friendship Alley
Initiative of Municipal authorities



Աշխարհի հայկական հուշարձանները քառահատոր հրատարակությունն ավարտում ենք հայ նշանավոր զորահրամանատար մարշալ Հովհաննես Բաղրամյանի տնկած ծառի լուսանկարով: Այն խորհրդանշում է մարդկանց ոտքի կանգնելը այնպիսի մեծ աղետից հետո, ինչպիսին Երկրորդ համաշխարհային պատերազմն էր, որի հաղթանակը նաև հայ ժողովրդի ճեռքբերումն է: Ժողովրդի, որ չնայած բազմաթիվ ողբերգությունների, այսօր էլ կանգուն է և կերտում է իր ապագան թե՛ հայրենիքում, թե՛ դրա սահմաններից դուրս:

We complete the four-volume **Armenian Monuments of the World** series with a photo of a tree planted by famous Armenian military commander Marshal Hovhannes Baghramyan. It symbolizes the ability of people to stand on their feet after a disaster, such as World War II, a victory that is also the achievement of the Armenian people. They are a people who, despite all their tragedies, still exist and are shaping their future both in the homeland and abroad.

**Հատորի ստեղծմանն աջակցելու համար
«Համահայկական աշխարհագրական ասոցիացիան»
շնորհակալություն է հայտնում՝**

Ալեքսանդր Իգիթխանյանին (Վրաստան)
Տեր Տաթև քահանա Մարությանին (Վրաստան)
Տեր Արարատ քահանա Գումբալյանին (Վրաստան)
Միշա Ավագյանին (Վրաստան)
Արտակ Ղալաչյանին (Վրաստան)
Թաթուլ Ղավոյանին (Մոլդովա)
Գենադի Միրզոյանին (Բելառուս)
Ֆրիդրիխ Սողոյանին (Ռուսաստան)
Ռուբեն Եսայանին (Ռուսաստան)
Ֆելիքս Գեվորգյանին (Ռուսաստան)
Աննա Նադդալյանին (ԱՄՆ)
Տեր Շովան արքեպիսկոպոս Տերտերյանին (ԱՄՆ)
Տեր Եզնիկ արքեպիսկոպոս Պետրոսյանին (ԱՄՆ)
Արթուր Պետրոսյանին (ԱՄՆ)
Շաքե Սարխանյանին (Կանադա)

Սամվել Կարապետյանին
Ինեսսա Ալմոյանին
Հայր Ռուբեն Չարգարյանին
Արևիկ Մկրտչյանին
Բազրատ Եպիսկոպոս Գալստանյանին
Արթուր Մանուկյանին
Վադիմ Սոշենկոյին
Դավիթ Ավետիսյանին
Արմեն Սարգսյանին
Շուշան Վարդանյանին

Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարությանը

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարությանը՝

Տիգրան Մկրտչյանին
Հովհաննես Մանուկյանին
Արմեն Խաչատրյանին
Արմեն Եզանյանին
Թաթուլ Մարգարյանին
Անդրանիկ Գրիգորյանին
Գագիկ Հայրապետյանին

Լուսանկարները՝

Գիորգի Ճիորելիի
Նոնա Չելիճեի
Վահե Սողոյանի
Ելենա Բարինովայի
Իրինա Վոլկովայի
Վլադիմիր Նիկիտինի
Եկատերինա Դոբրովոլսկայայի
Վարուժան Գեղամյանի
Միքայել Ալայանի
Նաիրա Գորովիցի
Գոհար Բարսեղյանի
Նժդեհ Օատուրյանի
Ժան Լեկոկի
Սամուել Գրասի
Լյուկ Օլդերի
Անահիտ Շահազիզյանի
Անի Ղահրամանյանի

**For support in preparing the volume
the "Panarmenian Geographic Association"
extends its gratitude to:**

Alexander Igithkanyan (Georgia)
Fr Tatev Priest Muraqyan (Georgia)
Fr Ararat Priest Gumbalyan (Georgia)
Misha Avagyan (Georgia)
Artak Ghalachyan (Georgia)
Tatul Davoyan (Moldova)
Genadi Mirzoyan (Belarus)
Fridrikh Sogoian (Russia)
Ruben Yesayan (Russia)
Feliks Gevorgyan (Russia)
Anna Naghdalyan (USA)
Fr Hovhan Archbishop Terteryan (USA)
Fr Yeznik Archbishop Petrosyan (USA)
Artur Petrosyan (USA)
Shake Sarkhanian (Canada)

Samvel Karapetyan
Inessa Almoyan
Fr Ruben Zargaryan
Arevik Mkrtchyan
Bishop Bagrat Galstanyan
Artur Manukyan
Vadim Soshenko
Davit Avetisyan
Armen Sargsyan
Shushan Vardanyan

Ministry of Diaspora of the Republic of Armenia

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia

Tigran Mkrtchyan
Hovhannes Manukyan
Armen Khachatryan
Armen Yeganian
Tatoul Margarian
Andranik Grigoryan
Gagik Hayrapetyan

Photos by:

George Chioreli
Nona Chelidze
Vahe Sogoian
Elena Barinova
Irina Volkova
Vladimir Nikitin
Ekaterina Dobrovolskaya
Varuzhan Geghamyan
Mikael Alayan
Naira Gorovits
Gohar Barseghyan
Njdeh Satourian
Jan Lecoc
Samuel Grass
Luke Older
Anahit Shahazizyan
Ani Ghahramanyan

